

Koncepce rozvoje katedry sociální práce FF UK

v období let 2017 – 2019

Předkládá: PhDr. Kateřina Šámalová, Ph.D.

ÚVOD

Na základě analýzy dosavadního vývoje vědecko-výzkumné a pedagogické činnosti katedry sociální práce FF UK v minulém období si dovoluji předložit koncepci dalšího směřování tohoto výukového a výzkumného pracoviště jako čelního vzdělavatele v oboru sociální práce v České republice.

Předložený návrh koncepce vychází z Dlouhodobého záměru FF UK na léta 2016-2020 a tematicky navazuje na již započaté aktivity spadající do strategického rámce neukončeného funkčního období současné vedoucí katedry PhDr. Evy Dragomirecké, Ph.D. Koncepce rozvoje katedry je rovněž vypracována v souladu s obsahem aktuálních oborových akreditací a reaguje na potřeby rozvoje oboru sociální práce.

Předtím, než popíšu dosavadní vývoj katedry a vizi jejího následného rozvoje, dovolím si nastínit **směřování** stěžejních činností katedry. Jedná se především:

1. v obecné rovině o:

- pojetí sociální práce jako nástroje řešení nepříznivých situací individuálního klienta, skupiny či komunity a současně jako nástroje realizace sociálních změn ve složitých sociálních procesech (rozeznávání klientské a neklientské linie sociální práce a jejich oboustranná provázanost),
- vazbu mezi obsahem bakalářského a magisterského studia,
- kontinuitu přechodu z fáze uchazeč do fáze student a následně absolvent,

2. ve výuce o:

- obsah studia reagující na reálné možnosti uplatnění sociálního pracovníka na trhu práce,
- vyváženost teoretické a praktické složky výuky,
- koncipování magisterského studia jako specializačního,
- podporu studentských aktivit a vnímavost k podnětům z řad studentů,
- styl výuky rozvíjející individuální potenciál studenta,
- podporu celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků a zástupců ostatní odborné i laické veřejnosti.

3. ve vědě a výzkumu o:

- cílené rozvíjení vědecko-výzkumných aktivit (projekty základního nebo aplikačního charakteru, příp. vzdělávacího),
- ukotvení oborového výzkumu jako integrální součásti sociální práce, resp. znalostní vybavenosti sociálního pracovníka,
- podněcování smysluplné mezikatedrové spolupráce,
- vlastní konferenční/workshopovou/seminární aktivitu,

4. v personálním zabezpečení činností o:

- týmovost, formulaci společných zájmů, jejich prezentaci a realizaci (VVA, projekty, odborné semináře a workshopy),
- rozvíjení spolupráce s absolventy.

Při realizaci jednotlivých činností by katedra sociální práce měla působit zejména na:

- uchazeče,
- studenty,
- a účastníky celoživotního vzdělávání především z řad sociálních pracovníků.

Dále by katedra měla rozvíjet předmětovou spolupráci s/e:

- absolventy,
- zaměstnavateli sociálních pracovníků, poskytovateli praxí/stáží,
- s ostatními katedrami a fakultou,
- ostatními vzdělavateli v sociální práci,
- s Asociací vzdělavatelů v sociální práci,
- představiteli ústřední sociální správy a magistrátem hl. m. Prahy,
- ostatními oborovými organizacemi.

1. Postavení pracoviště v kontextu vývoje oboru

Katedra sociální práce poskytuje vzdělání v klíčovém oboru spadajícím do okruhu pomáhajících profesí více jak 25 let. Od svého založení se kontinuálně věnuje všestranné kultivaci oboru. V první fázi svého působení se zasadila zejména o vytvoření uceleného systému vysokoškolského studia sociální práce s nezbytnými atributy, jako je teoretický a metodologický základ. V rámci jednotlivých oborových paradigmat katedra v tomto období přispěla k obrození profese sociální práce, neboť poukázala na její nesporný přínos v podpoře sociálního fungování a prevence sociálního vyloučení člověka z jeho přirozených sociálních struktur a rolí.

Další fáze vývoje se vyznačuje úsilím pracovníků katedry identifikovat jednotlivé cílové skupiny sociální práce. Pro řešení jejich problematik byly vytvořeny teorie podložené a v praxi aplikovatelné metodické postupy. V tomto úsilí pokračuje katedra doposud – v reakci na společenský vývoj, proměnlivost sociální reality a společenskou zakázku katedra kontinuálně vytváří nové oborové specializace, které bezesporu přispívají ke kvalitnímu profilu absolventa připraveného na jedné straně řešit složitou sociální problematiku svých klientů nebo v linii neklientské koncipovat či měnit strategie podpory pro jednotlivé cílové skupiny. V této fázi rozvoje oboru se významně zformovala potřeba ukotvit v profilu absolventa znalosti z oblasti výzkumné metodologie jako nástroje kvalitativního či kvantitativního zachycení proměnlivé sociální reality.

Díky stovkám absolventů sociální práce, propracované metodologii a jistému, byť stále velmi křehkému, postavení profese mezi ostatními oborovými disciplínami stojíme v současné době na pomyslném prahu nového období rozvoje oboru vyznačujícího se nově nabytou svébytností, kultivovanou samotnými sociálními pracovníky, podpůrně využívajícího znalosti ostatních příbuzných disciplín a směřujícího k ukotvení vlastní oborové výzkumné metodologie.

Výše popsaným všestranným úsilím se katedra zásadním způsobem zasazuje o celospolečenské a mezioborové zvýšení kreditu profese sociální práce, a rezonuje tak s veřejnoprávními tendencemi směřujícími k legislativní úpravě profese sociální práce.

2. Personální rozvoj

2.1 Současný stav

V současné době působí na katedře 12 akademických pracovníků s úvazky v rozsahu 0,5 – 1,0 (přepočtený úvazek = 10,1, z toho 1,8 výzkumné úvazky) a dále 1 koordinační a projektová pracovnice (úvazek 1,0), zastávající rovněž pozici katedrové tajemnice. Pedagogická činnost katedry se také neobejde bez externích pracovníků, se kterými katedra dlouhodobě spolupracuje.

Pracovní tým katedry je přitom složen z 2 profesorů, 1 docenta a 6 odborných asistentů s ukončeným doktorským vzděláním a 3 asistentů bez vědecké hodnosti, z toho dva studující v doktorském studijním programu.

V průběhu posledních let postupně dochází k realizaci generační obměny pracovníků, a to zejména ve výuce předmětů sociální politika, správa a sociální právo. Pod vedením prof. JUDr. Igora Tomeše, CSc. byli pro výuku těchto předmětů připraveni dva odborní asistenti s absolvovaným doktorským studiem v oboru sociologie.

2.2 Vize dalšího rozvoje

Systematický **rozvoj personálních kapacit** katedry je klíčovou podmínkou pro realizaci všech jejích plánovaných činností. Za jeho stěžejní komponenty považují zejména:

- vytváření podmínek pro **kvalifikační růst** jednotlivých pracovníků,
- stimulování doktorandů a post-doktorandů v osvojování si **pedagogických a vědecko-výzkumných kompetencí**,
- a rozvíjení spolupráce s oborovými experty v roli **externích vyučujících**.

S podporou kvalifikačních předpokladů velmi úzce souvisí úkol do dalšího období, kterým je dovršení **habilitačního řízení pracovníků** s ukončeným doktorským vzděláním, kteří se aktuálně k tomuto kroku chystají. V současné době se tato situace týká čtyř odborných asistentů, kteří doktorské studium ukončili před více než pěti lety.

Pro realizaci cílů spadajících do činnosti pedagogické (viz níže) je žádoucí vytvořit podmínky pro **intenzivnější zapojení doktorandů**. Nezbytnou součástí jejich výzkumných projektů by tak měl být návrh formy jejich účasti na činnostech katedry s důrazem na pedagogickou činnost (jako povinně volitelné aktivity) a podporu mezistudentských aktivit, přičemž by měla být zachována úzká souvislost mezi touto činností doktoranda a tématem jeho/její dizertační práce. Tak, jak vyplývá z nedávné reformy postgraduálního studia v reakci na výsledky evaluací doktorského studia, by se měli interní doktorandi stát plnohodnotnými členy katedrových týmů. Počítá se tak s realizací pravidelných **doktorandských seminářů** otevřených všem studentům a pracovníkům a současně s podpořením jejich pedagogické aktivity, což se v rámci evaluací objevovalo jako velmi častý podnět.

V dílčích oblastech výuky je i nadále nutné pokračovat v procesu **mezigenerační obměny**, v rámci kterého služebně starší kolegové odborně připravují své mladší kolegy, rekrutující se zejména z řad

doktorandů, do role svých nástupců. Zachovává se tak vysoká odbornost a ideová kontinuita pedagogické činnosti katedry.

Externí spolupracovníci představují pro katedru významnou odbornou podporu, neboť podávají svědectví o aktuálním vývoji dílčích oblastí sociální práce v praxi, o které se podílejí se studenty v průběhu výuky a často jsou připraveni ho přenést také do realizace publikačních aktivit nebo výzkumných záměrů.

Doplňkový způsob pro rozvoj personálních je možné spatřovat v přípravě a realizaci **projektů vzdělávacího charakteru**. V současné době se tato možnost otevírá v oblasti interkulturního rozměru sociální práce a kvalifikační přípravy sociálních pracovníků pro multidisciplinární týmy péče o duševní zdraví.

3. Rozvoj pedagogické činnosti

3.1 Současný stav

V souvislosti s přijetím novely vysokoškolského zákona a z ní vycházejících změn v akreditačním řízení došlo k automatickému **prodloužení platnosti akreditace** bakalářského a magisterského studijního programu Sociální politika a sociální práce až do r. 2019.

Kvalita a smysluplná struktura studijního plánu je průběžně podporována řadou **účinných mechanismů**. V první řadě je obsah studia pravidelně upravován a doplňován formou výběrových seminářů, jejichž témata pružně reagují na aktuální oborové a společenské dění. K dalšímu zkvalitnění výuky jednoznačně přispívají průběžně vydávané práce metodického charakteru jednotlivých členů týmu. Nesporný přínos v pestrosti výuky a prezentovaných témat má mobilní aktivita, a to jak přijíždějících studentů a pracovníků, tak i studentů a pracovníků, kteří vyjíždějí na zahraniční univerzity.

Za významný úspěch poslední doby je nutné považovat akreditaci **doktorského studijního programu** Sociální politika a sociální práce, který bude realizován ve spolupráci s Katedrou řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích FHS UK (viz dále).

3.2 Vize dalšího rozvoje

Přestože došlo k prodloužení stávající akreditace bakalářského i magisterského oboru, nabízí se v tomto mezidobí otázka zpracování dílčích návrhů a změn, resp. možnost otestování **případných úprav ve skladbě studijních plánů** před řádnou akreditací v r. 2019.

V souladu s platnou oborovou akreditací by měl student v průběhu bakalářského a magisterského studia získat kromě kvalitního teoretického a metodologického základu ucelenou a strukturovanou informaci o **významu sociální práce** v širokém spektru životních sfér a témat, a to jak v rovině klientské, tak neklentské. Obsah výuky by současně měl mít potenciál připravit absolventa na základní varianty jeho možného pracovního uplatnění. K naplnění této představy může bezesporu přispět kromě dobře kotvené teoretické výuky také **funkční systém realizace její praktické části** vycházející z vytěžení kontaktů s absolventy.

Teoretická část výuky by, jak již bylo zmíněno, měla být dále podpořena intenzivnějším **zapojením interních doktorandů**. S ním je možné spojit přínos minimálně dvojího charakteru. Pro studenty budou tito vyučující významným zdrojem inspirace a motivace ke studiu, přirozeně v sobě snoubící roli studenta a pedagoga. Současně doktorandi zprostředkují pregraduálním studentům vhled

do jednotlivých parciálních témat v sociální práci a způsobů, jak se s nimi sami výzkumně vyrovnávají. Tím se zákonitě rozšíří povědomí o možnostech uplatnění sociální práce a současně posílí výzkumné kompetence studentů.

Pro budoucí vývoj považují za nezbytné, aby si katedra sociální práce uchovala ve vztahu k ostatním vzdělavatelům svoji **svébytnou a konkurenceschopnou tvář**, poskytovala na magisterské úrovni vzdělání zaměřené zejména na systémové řešení nepříznivých sociálních událostí, resp. podněcování sociálních změn. Složitost sociálního dění a jeho dynamika si totiž žádá sociální pracovníky připravované vytvářet ucelené výzkumné projekty na jednotlivých úrovních sociální práce zaměřených například na zjišťování potřeb klientů, skupin či komunit, stejně jako identifikaci rolí členů multidisciplinárních týmů a přípravu hodnotících šetření, sociálních analýz a strategických koncepcí. K naplňování této představy je nezbytně nutné zajistit, aby se **výzkumná složka studia stala integrální součástí studia** tohoto oboru stejně jako znalostní a kompetenční vybavenosti absolventa. Jedině tak se také sociální pracovníci stanou rovnocennými partnery zástupců ostatních oborových disciplín (lékařů, právníků, psychologů, pedagogů apod.).

Získání akreditace pro **doktorské studium sociální práce** zavazuje nicméně katedru k úkolu ještě náročnějšímu a dlouhodobějšímu. Tím je jeho kultivování a současně podněcování motivovanosti budoucích absolventů rozvíjet dosažené magisterské vzdělání návaznou vědeckou drahou. Pro zajištění plurality v nabídce studia doktorské sociální práce, resp. variantách metodologických přístupů považují při dosažení konsensu klíčových pracovníků za účelné zachovat možnost studia sociální práce v úzké spolupráci s katedrou sociologie, jako tomu bylo doposud.

Neméně důležitým úkolem spadajícím do oblasti pedagogické činnosti katedry je rozvíjení **postgraduálního specializačního vzdělávání sociálních pracovníků**, a to cestou aktivního zapojení katedry do tematických projektových výzev pro tuto oblast. Samozřejmostí v oblasti celoživotního vzdělávání je podíl katedry na přípravě kurzů univerzity třetího věku, juniorské univerzity a přípravných kurzů pro uchazeče.

Mezi cíle činnosti do blízké budoucnosti je nutné také zařadit vytvoření podmínek pro splnění **minimálního standardu vzdělávání v sociální práci**, který byl formulován Asociací vzdělavatelů v sociální práci.

4. Rozvoj vědecké činnosti

4.1 Současný stav

Recentní vývoj v oblasti vědecké činnosti pracovníků katedry sociální práce prokazuje významnou dynamiku dění. Katedra se stala spolu/řešitelem několika rozsáhlých národních projektů stejně jako institucionálních projektových výzev. Katedra je současně již tradičním hostitelem tematických konferencí, seminářů a workshopů.

K jednoznačně pozitivním výsledkům dosavadního vývoje patří výrazné navýšení publikačních výstupů a zařazení odborného periodika Fórum sociální práce na seznam recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice. Tato skutečnost mj. umožňuje nadaným studentům získat pod pedagogickým vedením první publikační zkušenosti.

Pracovníci katedry sociální práce jsou také na různých úrovních profesní praxe vyhledávanými oborovými experty, působí jako členové resortních a meziresortních oborových skupin a profesních

organizací, jsou autory publikací metodického charakteru, podílí se na přípravě věcného záměru profesního zákona a dalších právních norem.

4.2 Vize dalšího rozvoje

Podporu vědecko-výzkumných aktivit je nutné považovat za **stěžejní součást činnosti katedry**, na jejichž výsledcích se podílejí již studenti, samozřejmě pak doktorandi a členové katedry. Nezbytné se přitom jeví podněcování studentů a pracovníků ke vzájemné smysluplné spolupráci, jejímž výsledkem mohou být společné publikace, projekty a také nepochybně vzdělávací akce, jako jsou semináře a konference.

Aktuálně řešené **projekty základního a aplikovaného výzkumu** (GAČR, TAČR), stejně jako institucionální rozvojový projekt **Progres** na období let 2017-21 (Životní dráhy, životní styly a kvalita života z pohledu individuální adaptace a vztahu aktérů a institucí) umožní více provázat bakalářské, magisterské a doktorské práce s výzkumnou činností pedagogů. V procesu dosahování výzkumných výsledků tak dojde k prohloubení výzkumných kompetencí studentů v reálných výzkumných aktivitách.

Kapacita stávajících pracovníků na řešení úkolů základního a aplikovaného výzkumu je výše uvedenými projekty zcela naplněna. Katedra má nicméně ambici sama nebo ve spolupráci s ostatními klíčovými oborově spřátelenými institucemi ucházet se o spolu/řešitelství národních a mezinárodních projektových výzev zaměřených na výzkumné aktivity **aplikovaného nebo vzdělávacího charakteru**.

Vidinu dalšího rozvoje vědecké práce lze jednoznačně spojovat s akreditací **doktorského studijního programu sociální práce**. Přípravou a realizací doktorských výzkumných projektů dojde totiž k identifikaci nových předmětových témat, k jejichž řešení bude adekvátně rozvíjena specificky oborová výzkumná metodologie.

5. Rozvoj dalších oblastí činnosti

Mezi neméně významné cíle katedry řadím kontinuální prohlubování vztahu s **absolventy - odborníky z praxe**, kteří budou mít zájem podílet se na profesní přípravě budoucích absolventů, a to zejména v roli garantů praktické výuky na svých pracovištích, příp. externích vyučujících.

K dalším stěžejním předmětům zájmu katedry jednoznačně náleží **podpora mobility** studentů a pracovníků stejně jako **internacionalizace** sociální práce jako profese. Za tímto účelem bude katedra i nadále pokračovat ve vysílání svých studentů a pracovníků na partnerské evropské a světové univerzity a současně přijímat studenty a pracovníky z těchto pracovišť. Bude také pokračovat a dále rozvíjet realizaci mezinárodních seminářů a kurzů.

Úkolem katedry je v neposlední řadě vytvářet prostor pro **svobodné odborné setkávání**, pro podněcování komunikace a sdílení mezi pedagogy a studenty a studenty navzájem. V roli hostitele vzdělávacích akcí by katedra měla usilovat o rozvíjení spolupráce s **ostatními odbornostmi** a poukazovat tak nepřímou na jedinečný přínos sociálních pracovníků v multidisciplinárních týmech.

Závěr

Cílem pedagogické a vědecko-výzkumné činnosti katedry a jejich pracovníků je i nadále udržovat svoji pozici vysoce **expertní a konkurenceschopné vzdělávací instituce** (viz Obr. 1), hojně vyhledávané uchazeči o studium sociální práce, všestranně připravující studenty na výkon profese v rozličných pozicích ve státní i soukromoprávní sociální správě a kultivující studenty a pracovníky pro výzkumnou dráhu v oboru sociální práce. Důraz při jednotlivých činnostech musí být kladen na propojení těchto jednotlivých skupin a plynulost přechodu mezi rolmi (uchazeče, studenta, doktoranda, absolventa apod.).

Obr. 1 Postavení katedry sociální práce ve vztahu k jednotlivým cílovým skupinám svého působení

PhDr. Kateřina Šámalová, Ph.D.

V Praze 18. prosince 2016